

DESCOPERIRI DIN NEOLITICUL TIRZIU ÎN AȘEZAREA DE LA RECI

În anii 1957—1959, Muzeul regional din Sf. Gheorghe a executat sondaje în comuna Reci (r. Sf. Gheorghe, reg. Brașov). Așezarea cercetată se află în regiunea de sud a comunei, pe o terasă înaltă de pe malul drept al Pîrîului Negru. Au fost descoperite resturi bogate de așezare, în special din epoca neolitică și din epoca hallstattiană¹. În nota de față ne vom ocupa numai de descoperirile care privesc cultura Tisa și care constau din trei locuințe și două morminte. Din cele trei locuințe una a fost păstrată mai bine, celelalte două fiind în bună parte deranjate de lucrările agricole. Una din locuințe avea podea din bîrne lipite cu pămînt, în felul bine-cunoscutelor locuințe ale culturii Cucuteni, de formă dreptunghiulară și avînd dimensiuni de $4 \times 2,5$ m sau $3 \times 2,5$ m. În mijlocul uneia dintre locuințe s-a găsit o vatră în formă de potcoavă cu gardină din lut. Pe podeaua locuințelor s-au găsit numeroase vase sparte pe loc, fragmente ceramice, oase de animale, unelte microlitice de andezit și greutatea de plasă (fig. 1/1,2).

Din materialul ceramic găsit în cele trei locuințe neolitice vom prezenta vasele întregi și fragmentele ceramice pe baza cărora vom putea face încadrarea culturală și cronologică a descoperirilor de la Reci.

1. — Vas cu picior înalt, ars cărămiziu. Pe peretele exterior, la limita dintre cupă și picior, se găsesc patru proeminente cilindrice, iar sub acestea, în peretele piciorului, opt găuri ovale așezate cîte două, una sub alta. Înălțimea vasului 32 cm, diam. gurii 36 cm, diam. piciorului 20 cm (fig. 2/3).

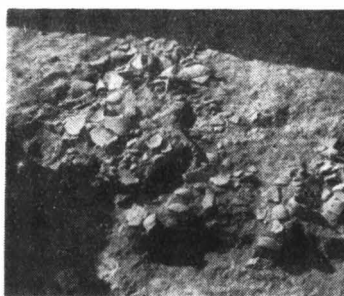
2. — Suport de vas de formă bitronconică. Amîndouă cupele sînt aproape egale. În jurul mijlocului suportului se găsesc opt butoni perforați orizontal, ca niște urechiușe groase, așezate în zigzag. Înălțimea suportului 22 cm, diam. gurii 21 cm (fig. 2/1).

3. — Vas cu corpul globular și gît înalt cilindric; pe pîntec se găsesc patru urechiușe groase, orizontale, una lipsă din vechime. Înălțimea vasului 22 cm, diam. gurii 19,2 cm, diam. fundului 11 cm (fig. 2/2).

¹ *Materiale*, VI, p. 196—199; VII, p. 179—181; VIII, p. 235—238.

1

2

Fig. 1. — 1, complexul de locuință nr. 1; 2, complexul de locuință nr. 3.

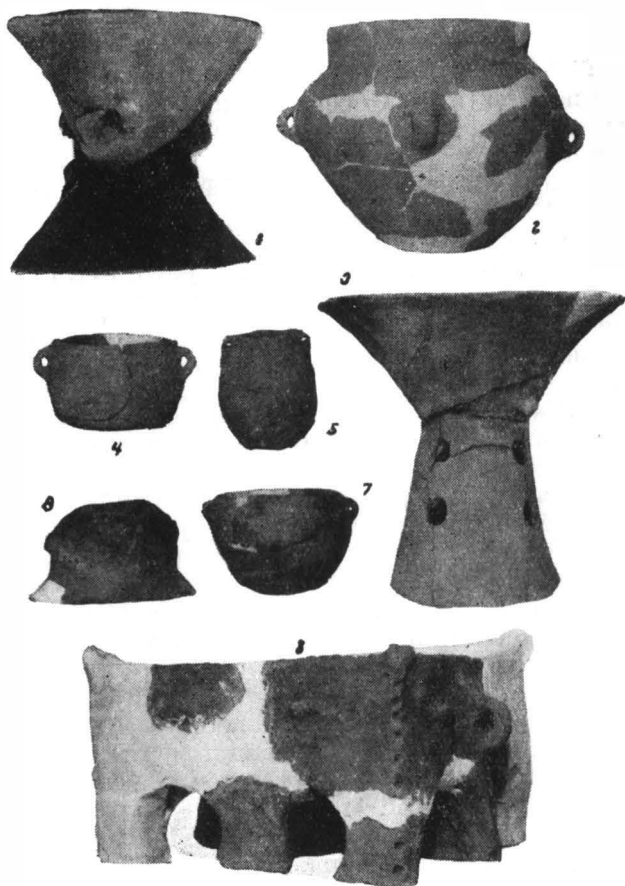

Fig. 2. — 1—8, vase din locuința nr. 3.

4. — Vas în formă de «coif suedez» cu două urechiușe verticale. Se păstrează resturi de pictură albă în hașuri. Ars negru-castaniu. Înălțimea 9 cm, diam. gurii 13,5 cm, diam. fundului 6 cm (fig. 2/6).

5. — Vas mic cu două urechiușe orizontale sub margine. Înălțimea 6 cm, diam. gurii 7,5 cm, diam. fundului 6 cm (fig. 2/4).

6. — Vas mic, scund, de același tip ca nr. 5, cu deosebirea că partea superioară, din regiunea urechiușelor, este mai bine articulată spre o formă bitronconică. Înălțimea 5 cm, diam. gurii 7,5 cm, diam. fundului 6 cm (fig. 2/7).

7. — Vas mic în formă de sac, cu două urechiușe orizontale situate chiar sub margine. Înălțimea 7,5 cm, diam. gurii 2,5 cm, diam. fundului 2 cm (fig. 2/5).

8. — Vas de formă rectangulară cu 9 picioare. Cele patru muchii sînt decorate cu un șir de alveole. Pe margine, la colțuri, se găsește cîte un cap de animal. La exterior, pe laturile lungi se află cîte trei proeminențe lungi, iar pe laturile mici cîte o toartă încadrată de două proeminențe. Înălțimea 21 cm, latura lungă 40 cm, latura scurtă 28 cm (fig. 2/8).

În afară de aceste vase care se încadrează într-o fază tîrzie a culturii Tisa s-au mai găsit fragmente ceramice decorate cu elemente meandrice incizate și pictate, unele aparținînd culturii Tisa-Bodrogkeresztur, iar altele culturii Cucuteni.

1. — Fragment din colțul unui vas rectangular decorat cu elemente meandrice pictate cu negru pe fond roșu (fig. 3/1 și fig. 4/4).

2. — Un fragment de vas cu decor meandric din benzi incizate, avînd și o ureche unghiulară (fig. 3/4).

3. — Fragment de vas cu o ureche mică, lată, sub buză și decorat cu motive meandrice hașurate cu liniuțe paralele sau în rețea (fig. 3/3).

4. — Un fragment de vas ars cenușiu decorat cu împunsături care formează elemente meandrice (fig. 3/6).

Vasul cu picior înalt (fig. 2/3), suportul de vas (fig. 2/1) și vasul cu patru torți (fig. 2/2), prezintă analogii apropiate cu formele cunoscute din așezările de la Tiszapolgár ² și Tiszaug-Kisrévpart ³ din neoliticul tîrziu de pe teritoriul R.P. Ungare. Atît vasul cu picior înalt cît și suportul de vas sînt cunoscute în aria culturii Tisa și Cucuteni-Ariușd ⁴. Vasul-capac în formă de coif suedez este caracteristic numai culturii Cucuteni Ariușd și anume fazelor intermediare și de sfîrșit. Aceleași culturi îi atribuim și fragmentul pictat (fig. 3/3 și fig. 4/1) și care prezintă atît prin elementele de formă, dar mai ales prin stilul picturii (benzi înguste de culoare neagră pe fond roșu sau alb) caractere sigure pentru încadrarea sa în faza Cucuteni A—B ⁵. Cele două cești mici cu cîte două torți sub margine sînt cunoscute la Bodrogkeresztur, Kiskörös și Kunszentmárton-Pusztavánháza ⁶. Vasul cu gura dreptunghiulară este cunoscut în ariile culturilor Tisa, Bodrogkeresztur și Cucuteni-Ariușd, mai ales în etapele finale. Analogia cea mai apropiată pentru exemplarul de la Reci se

² J. Hillebrand, *Das frühkupferzeitliche Gräberfeld von Pusztavánháza*, în *ArchHung*, IV, 1929, fig. 16/2.

³ F. Tompa, în *BerRGK*, 35, pl. 15/4, 2.

⁴ F. László, în *Dacia*, I, 1924, pl. VII/2; H. Schmidt, *Cucuteni*, 1932, Formentafel B/8.

găsește în cimitirul de la Bodrogkeresztur⁷. Aceluiași tip, ca formă, i se atașează și fragmentul pictat avînd pe colț tot un cap de animal cornut. Elementele de pictură însă ne îndreaptă spre cultura Tisa, sau poate mai exact, spre una din etapele intermediare dintre cultura Criș și etapele

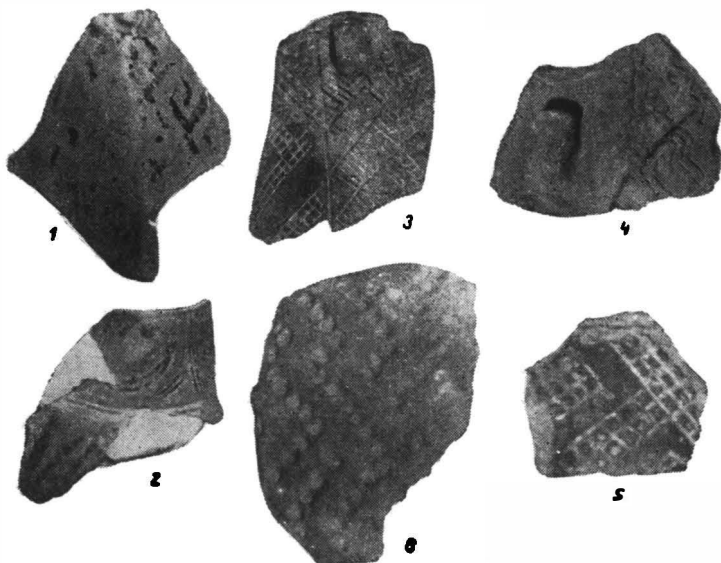

Fig. 3. — Fragmente de vase. 1, 4, din locuința nr. 4; 5, din locuința nr. 1; 3, din șanțul VI; 6, Măgheruș 2, din locuința nr. 2.

tîrzii ale culturii Tisa. Și această categorie pictată este cunoscută în cimitirul de la Bodrogkeresztur⁸.

Materialul ceramic, din punct de vedere al formelor și al decorului din benzi cu cîmpul liber sau acoperite cu hașuri, este caracteristic culturii Tisa în fazele Tiszapolgár și Bodrogkeresztur. Prezența în aceeași locuință a acestei ceramici împreună cu vase și fragmente ceramice care aparțin culturii Cucuteni, din etapa A—B, și poate chiar B (fig. 4/2), arată contemporaneitatea celor două etape ale culturilor Tisa și Ariușd.

Cele două forme de locuință întîlnite la Reci, cu și fără platformă de chirpic, în cadrul aceleiași culturi, precum și faptul că în ultima locuință se găsește mai mult material ceramic caracteristic culturii Bodrogkeresztur, poate să indice prezența a două etape de dezvoltare : prima, Tiszapolgár, la nivelul penultimei sau ultimei faze a culturii Ariușd, iar cealaltă a purtătorilor culturii Bodrogkeresztur.

Prezența culturii Bodrogkeresztur, semnalată pentru prima dată de I. Nestor⁹, se dovedește, prin descoperirile de la Reci, a fi pătruns

⁵ F. László, *op. cit.*, pl. X/2; H. Schmidt, *op. cit.*, Formentafel B/12 b.

⁶ P. Patay, *A Bodrogkereszturi kultúra temetői* (Cimitirele culturii Bodrogkeresztur), în *Rég. füz.*, Ser., 10, 1961, pl. III/1; XVI/2; XIX/12.

⁷ P. Patay, *op. cit.*, pl. V/1.

⁸ *Ibidem*, pl. II/9; III/13.

pe valea Oltului pînă în regiunea de sud-est a Transilvaniei. În afară de ceramică, Patay încadrează în această cultură și unele podoabe de aur descoperite la Oradea și la Moigrad¹⁰. Conform ultimelor date pe care ni le oferă cercetările lui N. Vlassa¹¹ și Patay¹² se poate schița răspîndirea

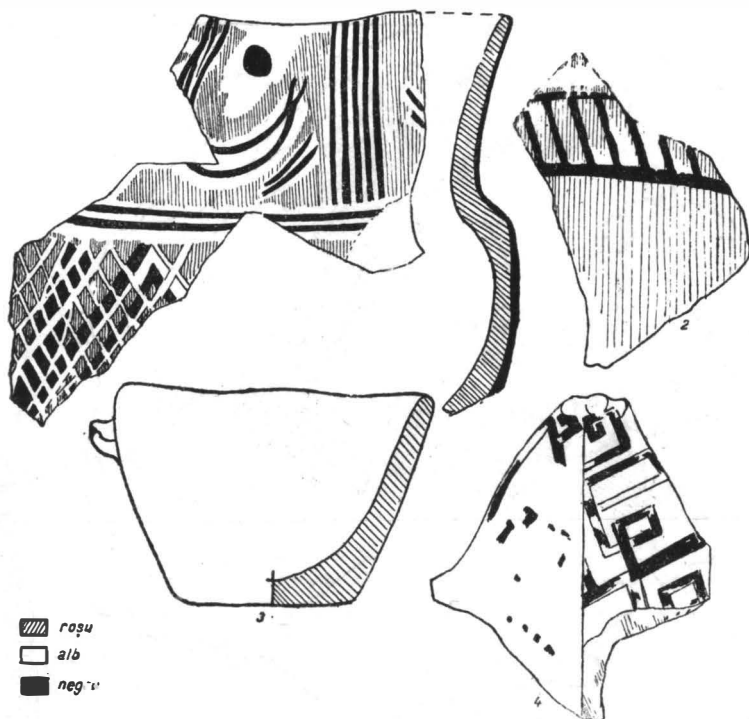

Fig. 4. — Fragmente de vase. 1, din locuința nr. 2; 2, din locuința nr. 1; 3, din locuința nr. 3; 4, Iratoșu.

culturii Bodrogkeresztur în Transilvania în următoarele puncte: Tg. Mureș, Gheja, Gornești, Criș, Beba-Veche, Curtici, Siniob, Șiria, Deva, Reci, Măgheruș și Iratoșul (fig. 5).

Pătrunderea culturii Tisa în fazele Tiszapolgár și Bodrogkeresztur se poate plasa la sfîrșitul neoliticului, cînd în valea Oltului se găsea răspîndită cultura Ariușd, de asemenea în etapele ei tîrzii. Așa se explică prezența vaselor pictate, de caracter Cucuteni A—B, în locuințe care aparțin culturii Bodrogkeresztur. Identificarea la Reci a unei așezări de caracter

⁹ I. Nestor, *Der Stand...*, p. 75—76, nota 297.

¹⁰ P. Patay, *Részkeri Aranyleletek (Descoperiri de aur din epoca cuprului)*, în *AE*, 1958, 1, pl. XVII/4; XVIII/1—4. H. Dumitrescu, *Connection between the Cucuteni-Tripolie Cultural Complex and the neighbouring eneolithic cultures in the light of the utilization of golden pendants, in Dacia*, N.S., V, 1961, p. 69 și urm.

¹¹ *Istoria Romîniei*, I, 1960, p. 86.

¹² P. Patay, *A Bodrogkereszturi kultúra temetői*, p. 85, 93—98.

Bodrogkeresztur lămurește mai bine două descoperiri mai vechi : tînăcopul de cupru cu brațele în cruce de la Ariușd ¹³ și cel de la Leț ¹⁴.

În lumina acestor noi descoperiri făcute la Reci, este foarte probabil ca și cele două morminte cu schelete chircite de la Reci-Telek legate pînă acum de cultura Coțofeni ¹⁵ să aparțină tot culturii Bodrogkeresztur.

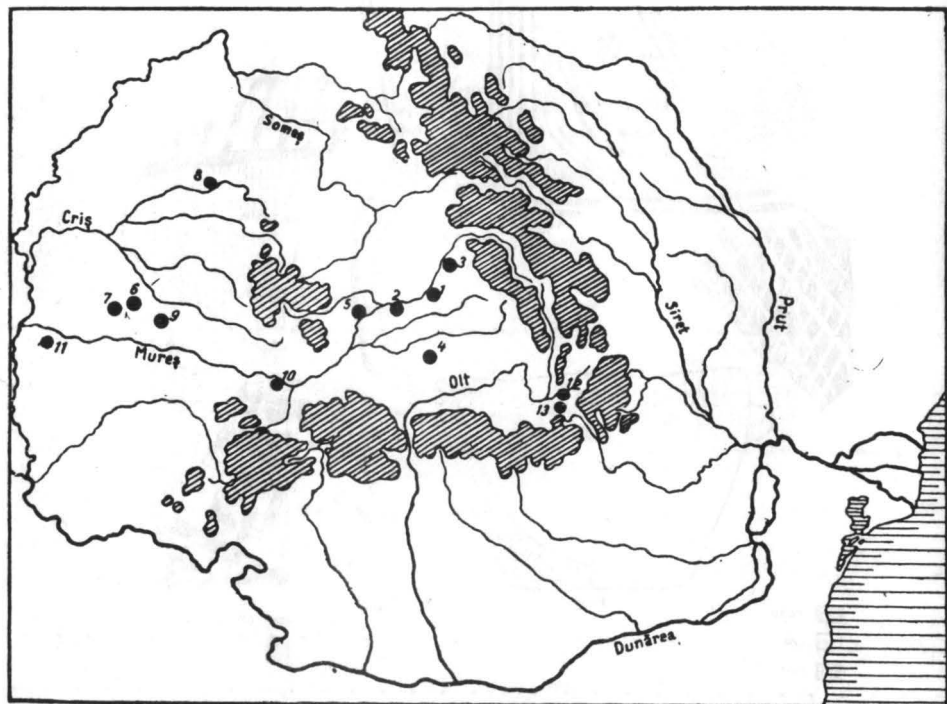

Fig. 5. — Harta cu descoperiri a culturii Bodrogkeresztur în Transilvania. 1, Tirgu Mureș; 2, Gheja; 3, Gornești; 4, Criș; 5, Unirea (Vințul de Sus); 6, Curtici; 7, Iratoșu; 8, Siniob; 9, Șiria; 10, Deva, 11, Beba Veche; 12, Reci; 13, Măgheraș.

În aceeași așezare de la Reci-Telek s-au identificat și resturi sporadice ale culturii Coțofeni care încheie epoca neolitică și face trecerea spre epoca bronzului.

SZÉKELY ZOLTÁN

¹³ M. Roska, *A Székelyföld őskora* (Epoca preistorică a Țării Secuiești) în *Emlékkönyv*, 1929, p. 275, fig. 27.

¹⁴ *Ibidem*, fig. 25/1.

¹⁵ *Materiale*, VIII, p. 328.